

# Předmluva

Magické roky jsou léta raného dětství. Slovem „magické“ nemáme na mysli to, že dítě žije v kouzelném světě, kde všechna jeho přání a hluboce ukryté touhy dojdou naplnění. Pouze v představách dospělých je dětství ráj, čas nevinnosti a poklidné radosti. Vzpomínky na zlatý dětský věk jsou ale pouhým sebeklamem, protože si nikdo z nás období raného dětství přesně nepamatuje. V nejlepším případě máme několik matných vzpomínek, které jsou plné mlhavých a roztržštěných obrazů. Často ani nevíme, proč jsme si je zapamatovali. Období prvních pěti let života připomíná pohřbené město. Když se do něj spolu se svými dětmi po letech vrátíme, jsme v něm úplně cizí a nevyznáme se v něm.

„Magické“ roky považujeme za kouzelné, protože dítě je v tomto období z psychologického hlediska kouzelníkem. První dětské chápání světa lze považovat za magické, protože dítě věří, že jeho myšlenky a činy ovlivňují, co se stane. Později toto uspořádání rozšiřuje, nachází lidské atributy v přírodních jevech a za příčinu přirozených či obyčejných událostí ve svém životě považuje lidi nebo nadpřirozené síly. Postupně si dítě osvojuje objektivní chápání světa a je schopné svá pozorování a z nich vyplývající závěry oprostit od primitivního myšlení.

Kouzelný svět bývá ale vrtkavý, někdy dokonce strašidelný. Při hledání cesty k objektivitě a racionálnímu úsudku musí dítě bojovat s divokými nestvůrami, které jsou výplodem jeho vlastní fantazie, a zároveň se skutečným či imaginárním nebezpečím z vnějšího světa. U dítěte se pak setkáváme s nevysvětlitelným strachem nebo nepochopitelným chováním. Mnohé problémy,

se kterými se dítě v tomto období života potýká, jsou výtvorem primitivního způsobu myšlení, které se ještě nepodřídilo racionálním myšlenkovým procesům.

Kniha vypráví o vývoji osobnosti v prvních pěti letech života a pojednává o problémech typických pro každé vývojové stadium. Snažila jsem se napsat praktickou knihu. Vycházela jsem z problémů, které se mnou rodiče během mé dlouholeté praxe probírali. Zaměřila jsem se na otázky, jež mi nejčastěji kladli. Jak se ale všichni rodiče přesvědčili, neexistují krátké odpovědi na hádanky, které nám děti, dokonce i když jsou teprve v předškolním věku, předkládají. Neexistují univerzální rady, pokyny či léky, které můžeme na výchovu dětí předepsat. V kritických momentech závisí vhodný výběr metody na porozumění situaci, které často bývá intuitivní jako porozumění v úzkém vztahu mezi rodičem a dítětem. Do vnitřního života dítěte ale není lehké proniknout. Vzhledem k tomu, že si rané období života nepamatujeme, zůstává před problémy v předškolním věku mnohdy v koncích i intuice a představivost dospělých.

Pokud má být kniha ryze praktická, musí nabídnout více než popis typických problémů a několik návrhů na jejich řešení. Kniha si klade za cíl poskytnout vhled do mentality předškolních dětí. Základní principy výchovy zde odvozujeme ze základních charakteristik dětského vývoje s přihlédnutím k obecným požadavkům naší kultury. Z těchto důvodů je kniha rozdělena do několika částí podle jednotlivých vývojových stadií, ke kterým se váží specifické problémy i metody jejich řešení. Zdálo se nám nejvýhodnější rozdělit období raného dětství do tří stadií. První zahrnuje období od narození do osmnácti měsíců, druhé údobí od osmnácti měsíců do tří let a třetí od tří let do šesti. Každému období vývoje je věnována samostatná část s jednou či dvěma úvodními kapitolami, ve kterých popisujeme vývoj osobnosti

dítěte. Následují praktické návrhy řešení problémů, se kterými se při výchově dítěte potýkáme.

Každé období ve vývoji dítěte přináší své vlastní charakteristické problémy. Při výběru vhodné metody, která má dítěti pomoci, musí vzít rodiče v úvahu vývojovou úroveň dítěte i jeho mentální vybavení v každém stadiu. Nemá například smysl mluvit celkově o „dětských úzkostech“ nebo „dětských kázeňských problémech“. Úzkosti u dvouletého dítěte se velmi liší od úzkostí dítěte pětiletého. Dokonce i krokodýl schovávající se pod postelí je z psychologického hlediska u dvouletého dítěte jiný než krokodýl u pětiletého chlapce. Krokodýl za tři roky pod postelí vypěl, rostl společně s chlapcem a má mnohem komplexnější podobu než v době, kdy se pod postel nastěhoval. A navíc ani naše reakce na krokodýla pod postelí není u dvouletého a pětiletého dítěte stejná. Dvouleté dítě ještě dobře nemluví, a navíc je pevně přesvědčeno, že pod postelí leží *skutečný* krokodýl. S pětiletým dítětem si už o krokodýlovi můžete popovídat. Výhodou také je, že už není přesvědčeno, že pod postelí číhá opravdový krokodýl. Z uvedeného vyplývá, že praktická kniha pro rodiče musí řešit problematiku z pohledu dvouletých a pak znovu i pětiletých dětí.

Podobně je tomu v případech výchovných prostředků. Ve dvou letech učíme dítě sebekontroly jinak než dítě pětileté. Pokud chceme, aby naše výchova byla efektivní, musíme vědět, jaké dvouleté dítě je a jaké jsou jeho možnosti kontrolovat vlastní impulzivní chování, a jaké je dítě pětileté a jak je vybaveno pro spolupráci s námi. Je užitečné vědět, že pětileté dítě už má nebo by mělo mít vytvořené základy svědomí a schopnost sebeovládání. U takového dítěte můžeme tedy svědomí využívat k dalšímu učení. Dvouleté dítě není ještě schopné vnitřní kontroly. Tento nedostatečný systém kontroly musíme brát při volbě

výchovných prostředků v úvahu a výchovu směřovat k vytváření svědomí. Z výše uvedeného je zřejmé, že výchovné metody jsou pro každou věkovou kategorii odlišné. Všimněme si, že opět není možné mluvit o univerzálních výchovných prostředcích bez přihlídnutí k principům a metodám, které jsou pro dané vývojové stadium vhodné.

Návrh na vznik této knihy přišel od nanejvýš povolaného člověka, Heleny Steersové-Burgessové, která působí jako konzultantka pro vzdělávání rodičů, věnuje se výzkumné činnosti a zároveň pracuje jako odborný poradce pro vydavatelství Scribners. Burgessová se domnívá, že klinický výzkum v oblasti dětské psychologie v posledních letech významně pokročil. Moderní závěry různých psychoanalytických výzkumů a teorie o vývoji ega mohou mít na výchovu dětí velký dopad, pouze malá část materiálů je však snadno dostupná rodičům. Burgessová upozornila na to, že by rodiče mohli mít zájem o informace týkající se výchovy dítěte, které by vycházely ze současných teorií a výsledků moderních výzkumů. Kniha vznikla na základě úzké spolupráce mezi autorkou a redaktorkou. Rodila se velmi pomalu, na přesný počet schůzek, které se kvůli obsahu této knihy konaly, si už ani jedna z nás nevzpomene. Paní Burgessové tedy patří dík za významný podíl, kterým k úspěchu této knihy přispěla.

Přestože za myšlenky a teorie uvedené v této knize nesu odpovědnost já, ráda bych na tomto místě vyzdvihla zásluhy některých vědců z oboru. Spisy Anny Freudové z oblasti egopsychologie a její studie raného dětského vývoje významně ovlivnily řadu lidí nejrůznějších profesí a osvětlily jim svět raného dětství. I pro mne se práce Anny Freudové staly základním průvodcem po dětských „magických letech“. Vliv práce Reného Spitze z oblasti dětské psychologie je zřetelný hlavně

v kapitolách II, IV a IX. Psychoanalytická egopsychologie Heinze Hartmanna a nedávno zesnulého Ernsta Krise hluboce ovlivnily moje myšlení. Některé jejich myšlenky, které se mi zdály prakticky využitelné, jsem aplikovala na výchovu dětí. Můj popis psychického vývoje u dětí vychází částečně také z výzkumů Jeana Piageta o procesu budování reality. Ačkoliv tito lidé ovlivnili moje myšlení i teorie mnohých dalších autorů, je třeba dodat, že jsem se nesnažila tu představit učení žádného z nich (pokud není v textu výslovně uvedeno jinak). Zabývala jsem se porovnáváním mnohých studií týkajících se jednoho určitého tématu a nesu veškerou zodpovědnost za to, co jsem si z mnoha nesourodých názorů vybrala.

S přípravou rukopisu mi odborně pomáhal můj manžel Louis. V případě potřeby, a to bývalo poměrně často, mi dokázal poskytnout svůj nezatížený a jasný pohled na věc. Od samého začátku projektu jsem mu moc zavázána za jeho velkomyšlnou a nadšenou podporu i za konečnou úpravu celé publikace. Má matka Dora Horwitzová mi pomáhala po celou dobu vzniku této knihy tím, že luštila a přepisovala velké části původního rukopisu. Matce i Florence Jordanové jsem vděčná za usilovnou a trpělivou práci, kterou při přepisování této knihy odvedly, a také za řadu cenných připomínek, jež mi po prvním přečtení rukopisu sdělily.

*Selma H. Fraibergová*